کوردستان

لــە بەردەم

فتووحاتی ئیسلامییدا

حەسەن مەحمود حەمە کەریم

چاپی چوارەم
پاککراوەتەوەو بۆی زیادکراوە

2007 زایینی
1428 کۆچی

لەبڵاوکراوەکانی پرۆژەی تیشک ژمارە (9)

٭ ناوی کتێب: کوردستان لە بەردەم فتووحاتی ئیسلامییدا
٭ نووسەر: حەسەن مەحمود حەمە کەریم
٭ شوێنی چاپ: کۆمپانیای چاپ و پەخشی نووسەر /07703612141
٭ تیراژ: 4000 دانە
٭ نۆرەی چاپ: چاپی چوارەم (2006) پاککراوەتەوەو بۆی زیادکراوە.
٭ ژمارەی سپاردن: (106) ی ساڵی 2007

ناونیشانی پرۆژە لەسەر تۆڕی ئینتەرنێت : www.tishkbooks.com
E-mail : tishkbooks@yahoo.com

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان

پێشەکی

گەلی کورد، یەکێکە لە میللەتە زیندوەکانی سەر زەوی، مێژووەکەی وا نیشان دەدات کە لە کۆنترین گەلانی ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست بێت، سەرچاوەکان چالاکی و ڕوداوی زۆری ئەم میللەتەیان گێڕاوەتەوە، خاوەنی مێژوویەکی دەوڵەمەندە، لەگەڵ ئەوەدا هێشتا هەر زۆر لای ونە و، پێویستە بە هەوڵی دڵسۆزان دەکات، بە تایبەتی ئەگەر لە لاپەڕەکانی مێژووی دراوسێکانی دا، یان لە کون و کەلەبەری مۆزەخانە و عەنتیکەخانە و فۆلکلۆری گەلانی دەوروبەردا بگەڕێین!

مێژووی کورد، ڕۆژهەلات ناس و داگیرکەران، بە زەینی دوژمنکارانەی خۆیان نووسیویانە، شێواندویانە، کەم و زیاد کراوە، لایەنە بەهێزەکانیان شاردۆتەوە، لاوازەکانیشیان بە زەقی دەر خستووە، بەو جۆرەیان بە جیهان ناساندوە کە کورد دڕندە، نەزان، بێ سودە، کاری لەسەر ناکرێ، مێشکیان پوتە، کەللەیان ڕەقە، بۆ هیچ هاوکێشەیەك ناشێت. ئەوە ستەمە، لە کوردمان، لە مێژوومان، لە بوونمان، لە چارەنووسمان کراوە، دەبێ ڕون بکرێتەوە، ئەو دەرخستنە، ماوە، کات، ڕەنجی شەو و ڕۆژی دەوێ، هەروا کارێکی ئاسان و سەرپێی نیە، بە بابەتێك، دوو بابەت ناڕەوێتەوە، ڕاست نابێتەوە.

مێژوو زەخیرەیەکی گرنگە، گەلانی تر زۆر گوێیان پێداوە، لە ئەوروپا (350) دەزگای نووسینەوەو لێکۆڵینەوە لەسەر مێژوو هەیە، بەردەوام لە نووسینەوەو گەڕان و کنەو پشکنین و خوێندنەوەی شوێنەوارو لێکۆڵینەوەدان، بەلام کورد شەو و ڕۆژ بە هەر چوار لادا شوێنەوارەکانی ئاودیو دەکرێ!

هەر کەس مێژووی نەبێ، کەسێتی نیە، ناتوانێ خۆی بناسێنێ. ئێمە هەر تەنها بە سەلاحەددین چەند گەورەبوین، چەند ناسراوین، میللەت نیە لە ئاوێنەی ئەووە ناوی نەبردبین و بەردەوام با سمان نەکات، ئەگەر دەیانی وامان هەبوایە، ئێمەش شتێ تر دەبوین.

هەر کەسە لە کۆن و نوێ دا بە جۆرێك باسی مێژووی کردوە، هێرۆدۆت باوکی مێژوو، پێش دوو هەزار ساڵ لەمەوبەر لە یۆنان وتی: (مێژوو و گەڕان و پشکنینە بە دوای کرۆکی ڕووداو و کارەساتە کۆنەکاندا.) ئیبن خەلدون عەرەب دەڵێت: (مێژوو گەڕان و تێڕوانین و وردبونەوەو هەڵگێڕ و داگێرکردنی ڕوداوەکانە.) شەرەفخانی بدلیسی لەمەڕ خۆشمان قسەی هەیەو دەڵێت: (مێژوو لە سەروی هەموو هونەرەکانەوەیە.) سەخاوی لە (الاعلان بالتونیخ) دا دەڵێت:(مێژوو هونەری گەڕانە بە شوێن ڕوداوەکانی زەمانەدا.). مەسعودی لە (مروج الذهب) دا دەڵێت: (مێژوو زانستێکە لە دەنگ و باسان) تەبەری لە مێژووە گرنگەکەیدا دەڵێت: (مێژوو هونەرێکە لە ڕوداوەکانی زەمانە دەکۆڵێتەوە.)

مامۆستا کەمال مەزهەر دەڵێت: مێژوو زانستێکی گەورە و بە کەڵکە، بەڵکو(زانستی زانستەکانە)، هیچ زانیاریەکی گرنگ نیە مێژووی تایبەتی خۆی نەبێت، لە هەموان گرنگتر مێژووی ژیانە، کە گشت زانست و ڕووداوەکانی ڕۆژانە و ئاڵوگۆڕەکانی کۆمەڵ دەگرێتەوە، بۆ هەر کەسێك بیەوێت، وانەکانی مێژوو زۆر گەورەن. نەمری ڕاستەقینەی لای مێژووە.). لە پێناسەی مێژوودا هاتووە: (مێژوو زانستێکە لە ڕوداوەکانی کۆن و ڕابردوو دەکۆڵێتەوە.).

مامۆستا کەمال مەزهەر دووپاتی دەکاتەوە: مێژوو وەك زانستێکی تر تەنها بەرەو پێش ناچێت.! بەڵکو لە هەمان کاتدا ڕووداوەکانی لەگەڵ یەکتردا تەفاعول دەکەن، تەفاعولی ڕووداوی مێژوویی دوو جۆرە: ستوونی و ئاسۆیی، ستونی ئەوەیانە کە لە ناو خودی کۆمەڵ خۆیدا ڕوو دەدات، ئاسۆییش ئەوەیانە کە لە نێوان ڕووداوی مێژوویی کۆمەڵی جیاوازدا ڕوو دەدات. ڕەوڕەوەی مێژوو یەکجار گەورەیە، بەرەوپێش بردنی هەرگیز

لە وێزەی تاکە کەسێکدا نیە و نەبوە، خاوەنی مێژوو گەلە، بە چاك و بە خراپ ئەرکی گەورەی هەموو بەسەرهات و رووداوێك دەکەوێتە ئەستۆی کۆمەڵانی خەڵك.)

ئەمە ئەوە ناگەیەنێت کە تاك دەوری لە مێژوودا نییە، سەردارو سەرۆکی داناو چاونەترس و دووربین دەتوانێت رۆڵی زۆر گەورە ببینێت، ئەو سەردارەی بزانێت چی پێویستە و مەرجی سەرکەوتن لە چیدایە، هەڵبەت دەتوانێت رۆڵی چاك ببینێت، ئەگەر میللەت نەبێت داروبەرد سەرداریی بۆ چییە.؟ (جەمالەدینی ئەفغانی) نامەیەکی بۆ (ناسرەدین شا) نارد کە تیایدا هاتبوو (گەر جوتیاریی و شوانکارەیی نەبونایە، تەخشان و پەخشان و رابواردنی دەوڵەمەندان نەدەبوون، جێگەی جوتیارو سەنعەتکار لە شارستانیدا لە جێگەی میران بەکەڵکترە، دیومانە گەلێك بێ پاشا بژی، بەڵام نەمان دیوە پاشایەك بێ گەل بژی.) گەر تێڕوانین هەبێت، مێژوو نەوەیەکی ژیری وا دێنێتە گۆڕێ کە هەڵەکانی کۆن وەك ئاوێنەیەك لەبەرچاو بگرێت و دووبارەیان نەکاتەوە، شارەزای ژیان و کردار و گوفتاری رابوردومان دەکات، میللەتی چاك دێنێتە مەیدان، کورد خاوەنی مێژووی دەوڵەمەندی خاوەن رووداوو داستانە و پڕیەتی لە ئەزموون، چەندەها هاوکێشەی تەواو و ناتەواوی لەسەر خاکەکەی بینیوە، بوەتە تاقیگایەکی گەورە و پڕ لە (وانە)، دەتوانێت نەخشەی نوێ و پرۆژەی چاك و سەرکەوتوانەی لێ بەرهەم بهێنێت، ئەگەر وای کرد، ئەوا ئومێدی دواڕۆژی روونی لێدەکرێت و دەتوانێت پاشەڕۆژی خۆی دیاری بکات. بەڵام نازانم بۆچی کورد لە مێژووی خۆی دوورە و لە ریشاڵی خۆی نەکۆڵیوەتەوە؟ کێشە سەرەکیەکانی دیاری نەکردوە؟ پەی بە هۆی گرفت و ئازارەکانی نەبردووە.؟

مەخابن. ئەگەر سەیری بارودۆخ و ژیانی دوێنێی کۆن و ئەمڕۆی نوێمان بکەین، پێوەی دیار نیە کە کورد مێژووی خۆی تاوتوێ کردبێت. یاخود بەو چاوەوە سەیری کردبێت کە خۆی تێدا بدۆزێتەوە، نابینی سوود لە ئەزموونەپێشوەکان وەرگیرابێت، هەڵەکان نەك جارێك دەیان جار دووبارە بوونەتەوە، هەموو جارێکیش دەرئەنجامی پێشوو دەست کورد کەوتووە، مەخابن. کورد مێژووی پڕ ئەزموونی بە دەرمانخانەیەك نەزانیوە، تاوەکو چاری نەخۆشی‌یەکانی تیا کردبێت و، دانایانە تیماری دەردەکانی کردبێت. ئەمە لە لایەك. لە لایەکی ترەوە، نووسەرانی مێژووی کورد، لە بری ئەوەی دەستنیشانی خاڵی لاواز و بەهێزی ژیانی کۆنی کورد بکەن، هاتوون مێژووەکەیان وەك چیرۆك خوێنەکانی ناو دیوەخانی شەوانی زستان و بەرئاگردان گێڕاوەتەوە، تەنانەت خۆیشیان لەگەڵیدا هەڵچوون و داچوون و ئەوەندەی تر بابەتەکەیان ئاڵۆز کردووە.! ئەو هەموو رەنجەی بەگزادە و بەچکە میر و شێخ و ئاغاکانی کورد لە شەڕی خۆخۆری و کورد بەزێن و براکوژیدا بە فیڕۆیان داوە، بۆ قڕکردنی یەکتر، تەنها ئاواتی کەسێتی خۆیان و بەرژەوەندی تایبەتیان پێ هێناوەتەدی، نەك بەرژەوەندی میللەت، ئەو بەگ و میرانەی کە لەسەر کورسی و ئارەزووی ژن و ژنخوازی و خێڵایەتیی و تەماع کوردیان پێ‌داوە بە کوشت و میللەتیان پێ ڕەش و ڕەجاڵ کردووە، بە داخەوە زۆر لە نووسەرە مێژووییەکانمان، ئەو باسانەیان لێ کردووینەتە ماڵ و لە باتی رەخنەلێگرتنیان، بە پاڵەوانیی بۆ کوردیان لە قەڵەم داوە.!

نووسەرانی مێژووی کورد لە سەدەی بیستەمدا وەك پێویست سوودیان لە مێژوو وەرنەگرتووە، هەرچەند لە نووسراوەکانیاندا زۆر بە لاوازانە تەفسیری مادییان بۆ هەندێ لایەنی کردووە و لە واقعی رووداوەکان دوور کەوتونەتەوەو ناوەرۆکیان لەبەرچاو ون بووە.! باسیان لەو هەموو قەلا خەیاڵی و کۆشکە رزیوو روخسار و تاریکستانەی ناو ناخی کورد نەکردووە، کە بە درێژایی مێژوو کۆسپ بوون لەبەردەم پرۆسە تازەکاندا، ئەوەی عەقڵیەتی کوردی ئیفلیج کردووە ئەوەیە کە ناخی خودی کورد ناخوێنینەوەو هەموو هۆکارەکان دەدەینە پاڵ فاکتەرە (دەرەکیەکان)، چەند لاوازە کە خۆمان قوتاردەکەین و هەموو دەستە چەورەکە بسڕین بەسەر ئیمپریالیزمدا و شکستیەکانمان بدەینە پاڵ ئەوان.

ئەو عەقڵیەتە میلیتاریە کە بۆ کورد دروست بووەو لە هەموو هێزێکی تر بە گەورەتری دەزانێت، ئەمڕۆ زاڵە بەسەر تەواوی بیروبۆچوونەکانیدا و بە هیچ پرنسیپێکی تری ناگۆڕێتەوە، بەڵکو هەموو جار پرنسیپەکان بە گوێرەی ویستە شەڕخوازیەکە دەگۆڕێت.! ئەم عەقڵیەتەی ئەمڕۆ وا لە ئاستی عەقڵیەتی سێ هەزار ساڵ لەمەوبەرماندا، لە ئاستی سەردەمی (ماد)ەکان. ئێستەش کورد بە هەمان هاوکێشەوە بیردەکاتەوە، هەمان عەقڵ و رووداو و شوێن. تەنها جیاوازیمان لە زەمەندا هەیە ئەگەر – خوانەخواستە – ئەم جەنگە ناوخۆییە خۆکوژییەی ئەمڕۆ بەردەوام بێت. ئەوا هەمان ئامانجمان چنگ دەکەوێت. وەك لەوێ دەوڵەتی (ماد) رووخا. لێرەش راپەڕینەکەمان دەبێتە جێی ئاخ و پەرلەمان و حکومەتی هەرێممان بەبێ گیرسان لەبار دەچێت*.

ئەوسا بۆمان دەسەلمێت کە عەقڵی کوردی تەنها یەك هاوکێشە و نەخشە دەناسێت و هەتا ئێستە گۆڕانی بابەتیانەی بەسەردا نەهاتووە، ئەوسا زەمەن وەستاوەو رەوڕەوەی مێژوو هەر دەخولێتەوە، نەوە دوای نەوە ئەو عەقڵیەتە میلیتاریەیان بۆ جێدەهێڵن، ئەمەیە وای لە کورد کردووە لە بۆشاییدا دەجولێتەوە، وەك کۆلارەیەکی پەت پچڕاو وایە، کە با بۆ کوێ بیەوێت بە کەیفی خۆی دەیبات، داهاتووی روون نییە کە لە کوێ دەکەوێتە خوارەوەو دەگیرسێتەوە، ئایا دەکەوێتە نێو ئاگرێك و هەڵدەپرووزێت، یان دەکەوێتە دەریایەك و کازەکەی دەخوسێت.! کورد نرخی زەمەن نازانێت، هیچ سوودێکی لە زەمەنی رابوردوو نەبینیوە، بۆ داهاتوویش هیچی دیار نیە، بە داخەوەم کە کورد هێزی (بازوو) لە هێزی(زەین) و (ژیریی) و (بیرکردنەوە) لە باتر دەزانێت، کۆسپەکانمان تەنها لە دەلاقەی بازووەوە چارە دەکەین و گرێی دەست دەخەینە دان. دوو نموونەی دوور دەهێنمەوە، بەراوردی بکە لەگەڵ ئەمڕۆدا، بزانە چەندمان جیاوازە:

(زەینەفۆن) سەرکردەی یۆنانی کە خۆی مێژوونووس بووەو قوتابی (سوقرات) بووە لە ساڵی (401)ی پێش زاییندا بە لەشکرێکی (13000) سیانزە هەزار کەسیەوە، دێتە وڵاتی فارس بۆ یارمەتی (کۆرش)، کە لە جەنگدا دەبێت لەگەڵ (ئەردەشیر)ی برایدا، لە نزیك (بەغداد)ی ئێستا، لەشکری یۆنانی سەری لێ تێك چوو، نەیزانی چی بکات و چۆن بگاتەوە یۆنان، چونکە ئەو هێزەی (کۆرش) کە ئەو هاتبوو بۆ یارمەتی، شکاو ئەمان بێکەس و بێ چاوساغ مانەوە ، زەینەفۆن ئەم گەڕانەوەیە لە کتێبێکدا باس دەکات بە ناوی (انا باسیس)، ئەو جەنگ و پەویوەندیانە باس دەکات کە لەو گەڕانەوەیەدا بەناو ئەو وڵاتانەدا دەگەڕێتەوە، هەندێك وڵات لەگەڵیدا رێك دەکەون و هەندێکیشیان جەنگی لەگەڵ دەکەن، زۆر وڵات سوودی لێ دەبینن و لە ئەنجامی وت ووێژدا رێك دەکەون بەڵام کورد بێ بەخێرهاتن و پێشوازیی، سەر لوتکەی شاخە بەرزەکانیان لێ دەگرن. تاشە بەردیان بەسەردا خلۆر دەکەنەوەو هەرا بە لەشکرەکە دەکەن، لە پێشەوە و لە پاشەوە پەلاماریان دەدەن، بۆسەیان بۆ دەنێنەوە، ئەوانیش لە رقدا هەرچی دێهات و شارو بەستی ئاو و کشتوکاڵێك کە دێتە رێگایان، کاولیدەکەن و کچەکانیان دەبەن، بەڵام میللەتەکانی تر لەگەڵیدا رێك دەکەون و خواردنیان پێدەفرۆشن، رێکەوتن مۆر دەکەن، بۆ بەرژەوەندیی خۆیان بەکاریان دەهێنن، هەندێکیان دوژمنەکانی خۆیانی پێ لەناو دەبەن.

بۆ دەبێت کورد هەڵوێستی وا بنوێنێت کە زەینەفۆن بە شەڕانی و رێگرمان لە قەڵەم بدات و بۆ میللەتانیش بسەلمێت کە کورد شەڕفرۆشە، بۆچی لایەنێکی شارستانی ئەو کاتەی خۆیان نیشانی ئەو سەرکردە مێژوونووسە نەدەن هەتا لاپەڕەیەکی ترمان لەسەر تۆماربکات؟ دووبارەش بە داخەوەم کە مێژوونووسەکانمان ئەوەمان بۆ دەکەنە ئازایەتیی و فەخر، زیاتر لە پێنج مێژوونووسی گەورەمان کە دێنە سەر باسی زەینەفۆن شانازیی بەو پاڵەوانیەتەوە دەکەن. تاکە کەسێکم نەخوێندۆتەوە زەمی ئەو هەڵوێستە بکات.!

---

* ئەم پێشەکییە لە کاتێکدا نووسراوە کە جەنگی ناوخۆ لە نێوان پارتیو یەکێتی لە گەرمەیدا بوو.

لەسەردەمی میرنشینی سۆران دا، سەردەمی (میر محمد) پاشا کۆرە (1784–1838)ی زاینی، دوو سەد ساڵ لەمەوبەر نموونەیەکی زۆر نزیکە و دەسەڵاتێکی فراوانی لە کوردستاندا هەبوە، کە کوردەکانی عێراق و بەشێك لە ئێران و تورکیای لەژێر فەرماندەدا بوە، ئەم پیاوە وڵاتێکی گەورە و میللەتێکی بێشوماری رەش و روتی ماندووی لەبەردەستدا بووە، وەکو مامۆستا هەژار باسی دەکات (نەرم و شلی و خاوە خاوی نەزانیوە، هەر کەس سەری بزاوتبا، بزوتی دەچاو رادەکرد، تەیمورخان و یەحیا بەگی مامی گرتن و هەڵیواسین، ئەوسا پەلی هاویشت و کەوتە بیری (ناودەرکردن)، پەلاماری هەولێری داو هەتا سەر زێی گچکە گرتی و کردیە کەوشەنی نێوان وڵاتی سۆران و بابان، پردێ و کۆیە و رانیەشی گرت، لەشکرێکی یەکجار زۆری بردە سەر ئاکرێ و ئامێدی و سەعید پاشای میری بادینانی بە دیل گرت و هەڵی کوتایە سەر باعشیقا و میری یەزیدیانی گرت و لە رەواندز بەندی کرد و لە پاش دوو ساڵ کوشتی، بەرەو جزیرەش ئازوت و ماردین و نوسەیبینی داگیر کرد.) ئەمانە هەموو خاکی کورد بوون و بۆ خۆیان دانیشتبوون و ژیانی ژێر فەرمانڕەوا کوردەکانیان بەسەر دەبرد، بەڵام میر محمد هەر بۆ تەماعی دەسەڵات و فراوانکردنی سنووری هێرشی کردە سەر هەموو میر و میرنشینە کوردەکان. هەتا وا لە خۆی دەکات (عوسمانیی زۆر ترسیان لێ نیشت و لە دژی دەستیان بەکار کرد ئەگەر دەستیان نەگرتایە هێرشەکەی هەتا (ئەستەنبوڵ)ی پایتەختی عوسمانیی نەدەوەستا. ئەم کارەی عاقڵانە نەبوو، هەر بە زۆرداریی بوو، میللەتی بۆ ئامادە نەکردبوو، دۆستی پەیدانەکردبوو، دژی فارس و بەغدا و موسڵ و عوسمانی و بابان سنووری هەموویان دەوریان دابوو لە یەك کاتدا دەجەنگا. پاش ئەم شێت گیرییە، بە هەر هەموویانەوە لەگەڵ بریتانیا و رووسدا نەخشەیەکیان بۆ داڕێژا و زۆر سووك گرتیان و کوشتیان و خەونەکەیان کوژاندەوە. ئەمە ئەوە دەردەخات کە کورد سوودی لە رابردووی خۆی نەبینیوە، بارودۆخی ئەمڕۆی کورد چۆن دەبینی لە کوردستانی عێراقدا، دوو سەد ساڵ لەمەوبەر هەمان لەشکرکێشی (میر محمد) لە دەشتی هەولێر و شاخەکانی باتاس و حەریر و شەقڵاوە و سەلاحەددین هەبوەو کوڕی کوردی قڕ کردووە، ئەوەندەی مێژووم خوێندۆتەوە، بە هەمیشەیی کوردم لە سێ بارودۆخدا بینیوە، یان خەریکی شەڕی براکوژیی و خۆخۆری بوون، یان لە خۆئامادەکردن و لەشکرسازیی و قایمکاری قەڵاو شورە دروستکردندا بوون بۆ شەڕ و کاتی ئاسایشیان پێوە بەخت کردووە، یاخود لایەکیان یان هەموویان بە دەستی وڵاتێکی دوژمنەوە بوون، دژ بە وڵاتێکی یا میرنشینێکی دی کورد بەکارهێنراون.

کاتێك کە پاشاکۆرە لە کاتی ئاسایشدا (20) پردی گەورەی دروستکردووە، ئەوە بۆ گواستنەوەی کەلوپەلی بازرگانیی و ئاسانکردنی هاموشۆی خەڵکی نەبووە، بەڵکو بۆ ئەوە بووە کە خێراتر هێزەکانی بگەیەنێتە ناوچە کوردیەکانی تر بۆ شەڕ، لە باتی ئەوەی شۆڕشێکی کۆمەڵایەتیی و ئابوریی و زانستیی بەرپا بکات و پێشەکی میللەتەکەی وریا بکاتەوە، کەچی پسپۆڕی جەنگیی لە ئازربایجان و ئێرانەوە دەهێنا بۆ دروستکردنی تۆپ و قەڵا و شورا و پیلانی جەنگیی، میللەتی روتاندەوە و هەموو سەروەت و ماڵیانی دا بە چەك و جبەخانە و، بە دەیان قات و زۆر بە گران چەکی دەکڕی، ئەو هەموو چەکە ئەو پەنجا هەزار سەربازە، کە بۆ خەیاڵێکی گەورەی پێکەوە نابوو، زۆر زوو تەفروتونا بوو ئاسەواری نەما. ئەگەر بە دەست سەرکردەیەکی ژیرەوە بوایە، کیانێکی کوردیی پێ دروست دەکرد و پەیوەندی لەگەڵ هەموو دراوسێکاندا دروست دەکرد، چەندین پرۆتۆکۆلیان بۆ سەربەرزیی میللەت مۆر دەکرد، ئاسەواریشی لەسەر سیاسەتی ئەمڕۆی کورد دەبوو.

بۆ ئەم بابەتە سودم لە هەموو سەرچاوە سەرەکیەکانی فتوحاتی ئیسلامی وەرگرت، گرنگترین و وردترین و بەسودترین زانیاریم نقڵ کردوە، هەتا ناوەرۆکەکەی بە کاکڵە و دەوڵەمەند بێت، تەبەریو ئیبن ئەسیرو ئیبن ئەعسەمو ئیبن مەسکویەو بەلازەریو خزری بەگو بروکلمان و ئەرنۆڵد و ول دیورانتم لەبەر دەستدا بوە و قسەکانیانم لەیەك داوە و، نووسیومە. کە تەواو بوو، داخلی کۆمپیوتەرم کرد، هەندێ سەرچاوەی گرنگی

تریشم دەست کەوت، زانیاری چاکم لێ دەرهێناون، من نالێم ئەمەی کردومە ساغ و سەلامەتە و بێ عەیبە. بەلام دەلێم لە کتێبخانەی کوردیدا و ئەگەر نەشلێم لە عەرەبیدا وێنەی نیە. یەکەم: لە کوردیدا هەتا ئێستا باسی فتوحاتی ئیسلامی نەنووسراوە، کتێبخانەی کوردی لێ بێ بەشە، هیوام وایە جێی خۆی بگرێ و ئەو بۆشاییە پڕ بکاتەوە، دووەم: لە عەرەبیدا – ئەوەندەی من ئاگادارېم – مێژوویەك نیە بەم جۆرە نووسرابێ و سودی لەو هەموو سەرچاوانە وەرگرتبێ و باس لە فەترەیەکی (دە) سالەی سەردەمی حەزرەتی عومەر و فتوحاتی ئیسلامی ماوەی ئەو دە سالە بکات بەم درێژیە.

لە گێڕانەوە مێژووییەکاندا باس هەیە راست و دروست و، هەیە درۆ و هەلبەستراو، مێژوونووسان نەیان وتوە هەرچیمان نووسیوە (سەد دەر سەد) تەواوە، بەلکو هیچ گێڕانەوەیەك نیە هەمووی راست دەرچێت، رووداوی پێش سەعاتێك بە جۆرەها شێوە زیاد و کەمی بۆ دەکرێت، مێژووی فتوحاتی ئیسلامی سەردەمی خولەفا دوای حەفتا سال نووسراوەتەوە، لەبیرچوون و زیاد و کەم و مبالەغەی پێوە کراوە، بە تایبەت لایەنە باشەکان زۆر نووسراوە و سلبییەکان وەلا نراون، کە دەکرا سود لە هەردوو رووەکە وەربگیرێ. مەیلی نووسەرەکە و سروشتی، زیاد و کەمی بۆ کردوە، بەلام ئەگەر هەر هەموو سەرچاوەکان لە یەك بدەی، راستی زۆر وەدەر دەکەوێ و، هەلبەسراوی زۆر دەوەرن.

لەم باسەدا وەلامی هەندێ نووسەرم داوەتەوە، کە بوختان و هەلبەستراوو نەپێکرانی لێ روو دابێ. بە تایبەت وەلامێکی تێروتەسەلم بۆ بوختان و هەلبەسراوەکەی مەلا رۆوف حوێزی نووسیوە کە کتێبی (کوردستان و ئاینی ئیسلام)ی هەلبەستوەو بەناوی خۆیەوە بلاوی کردوەتەوە، یەك بەشی تەواوم بۆ ئەوە داناوە. هەندێکی تر هەیە لە بەشەکانی داهاتودا لە شوێنی خۆی دا وەلامم داونەتەوەو رونم کردونەتەوە.

لەم هەولەمدا چەندم پێکا بێ سوپاسی خوای لەسەر دەکەم و هیوام وایە ببێتە پێشەکیەك بۆ داهاتوو. وە ئەگەر هەلەیەکیش، یان نەپێکرانێك رووی دا بێت – هەموو مرۆڤین – خۆم لێی بەرپرسیارم و هیوادارم بە رەخنەی زانستی و دوور لە رق و قین راست بکرێتەوە، کە یاریدەی باسەکە بدات و، سوود بە مێژووی کورد بگەیەنێت.